

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ČÍSLO 11.

ROČNÍK XVII.

LISTOPAD 1936

ČÁST VŠEOBECNÁ

Redaktoři: Brig. generál Mikuláš Doležal a podplukovník gšt. František Pobunek.

Ph. Dr. Alexandr Ivanov, odbor. psycholog ÚPÚ.:

Psychotechnika v cizích armádách.

(Dokončení.)

Německá armáda.

Je nesnadno podat již nyní výstižný přehled organizace psychotechnické práce v pravidelné armádě německé, nově zřízené na základě všeobecné branné povinnosti. Není však pochyby o tom, že vojenské velení plně využívá při organisování složitých a různorodých funkcí dnešní moderní armády všech vědeckých vymožeností psychotechniky a jejích pracovních method.

O tom nás nejlépe přesvědčí retrospektivní pohled na to, jakou úlohu plnila psychotechnika v Německu doposud při organisaci Reichswehru.

Jak známo zakládala se německá říšská obrana na principu dobrovolné služby vojáků z povolání. Ačkoli říšská obrana byla v poměru k velikosti říše početně malá (100.000 mužů pěchoty, 15.000 mužů námořnictva), byla organisována se speciálním zřetelem k tomu, aby se v ní vyvíčily a vychovaly velitelské kádry budoucí veliké armády. Proto hlavním heslem Reichswehru bylo, nahradit malou početnost vysokou úrovní mužstva. Každý přijímaný dobrovolník měl být mužem takové duševní a celkové zdatnosti, aby se mohl stát i dobrým velitelem alespoň menší vojenské jednotky.

Přes to, že se budovatelé nové poválečné německé armády mohli opřít o pevnou vojenskou tradici, hluboce proniklou do psychy obyvatelstva, a měli možnost bohatého výběru v hodnotném lidském materiálu, použili při přijímání dobrovolníků vedle obvyklých vojenských kritérií (převážně lékařských) i nových vědeckých method psychotechnických.

Proto byla zřízena při říšské obraně zvláštní vojenská psychotechnická laboratoř a sedm menších oddělení pro pěchotu a jedno oddělení pro námořnictvo v Berlíně, Mnichově, Drážďanech, Kolíně nad Rýnem, Stutgartu, Münsteru, Štětíně a Královci.

Zavedení psychotechniky do armády v tomto širokém měřítku bylo důsledkem německé důkladnosti a methodičnosti, aplikující v praktickém životě všechny vědecké pokroky a vymoženosti. Vhodným předpokladem

byla zde jistě vyspělost německé psychologie a psychotechniky a její organizační zásah do různých oborů hospodářského života.

Naším interesovaným vojenským a odborným kruhům je zajisté známo, jakou velikou pozornost věnuje velení německé armády psychologii při řešení jednotlivých problémů, jako na příklad problému vojenské výchovy branců, branné výchovy obyvatelstva, vojenské taktiky atd. — Přihlížeje ke svému tematatu omezím se zde jen na výběrovou psychotechniku.

Psychotechnickému vyšetření podléhali všichni příslušníci říšské obrany, a to jak vojáci, tak i uchazeči o přijetí do vojenských akademií.

Především dlužno poukázat na celkový ráz německé vojenské psychotechnické zkoušky. Na rozdíl od zkoušek v jiných armádách, kde se psychotechnické vyšetření vztahovalo hlavně na intelektuální sféru jednotlivcovu, její parciální funkce a určité schopnosti speciální, kladl se v německé říšské obraně důraz na vystižení celé osobnosti uchazečovy, se všemi jeho individuálními duševními znaky, které ve vzájemné souhře teprve určují způsob jednání člověka; akcentoval se zvláštní význam sféry citové, volní a charakterových vlastností individua.

Je přirozené, že mělo-li psychotechnické vyšetření splnit všechny úkoly na ně vznesené, musil být proces vyšetřovací značně složitý. Tak na příklad trvala zkouška uchazečů do vojenských akademií plně dva dni. Její podstatnou složkou vedle úloh testových bylo bedlivé a systematické pozorování způsobu jednání a chování zkoušeného ve velmi rozmanitých situacích a za různých popudů, konané větším počtem examinátorů.

Celkové posouzení způsobilosti kandidáta Reichswehru bylo výslednicí velké řady výzkumných složek a aspektů, a to:

- I. nacionále, zjištěného podle údajů přihlášeného;
- II. celkového ocenění kandidáta podle dojmu, jaký budí;
- III. zkoušek písemných (testové úkoly, vypracování speciálních otázek, životopis);
- IV. ústních zkoušek (podle otázek):

A. otázky:

1. týkající se jeho rodiny a jeho výkonů náboženských;
2. zjištění morálního nazírání;
3. zjištění smyslu pro kamarádství a družnost;

B. duševní schopnosti:

1. bystrost a pohotovost myšlení;
2. zjišťování paměti;
3. chápavost a zručnost;
4. smysl pro kázeň;
5. celková inteligence: serie ústních otázek, a to:
 - a) úsudkových,
 - b) vědomostních,
 - c) početních,
 - d) zeměpisných a vlastivědných,
 - e) historických a politických,
 - f) vztahujících se k povolání,
 - g) týkajících se výchovy pro život a skutečné znalosti života;

V. praktických zkoušek:

1. výzkum odvahy,
2. fysická výkonnost,
3. zjištění síly hlasu.

Velké pozornosti si zaslouhuje způsob organizace psychotechnického výzkumu v německé armádě. Důležité je, že o něm spolu pracují jak civilní psychotechnici s akademickým vzděláním, tak i důstojníci; tato spolupráce zajišťuje jednak odbornou theoretickou hodnotu zkoušek, jednak jejich přesnou vojenskou účelovost. Psychotechnikové a důstojníci tvořili psychotechnické komise při jednotlivých okružních velitelstvích říšské obrany.

V tomto přehledu se zmíním zevrubněji o psychotechnickém výběru uchazečů o přijetí do vojenských akademií. Příslušné metody psychotechnické zkoušky vypracoval berlínský profesor Johann Baptist Rieffert. Ačkoli přijetí kandidátů do vojenské školy nezáviselo formálně jen na výhradním kladném výsledku psychotechnické zkoušky, přece si tyto zkoušky rychle získaly veliký morální význam a plné uznání rozhodujících vojenských činitelů.

Zkoušky uchazečů do důstojnických škol jsou rozvrženy na dva dny. Po dobu zkoušek poskytují kandidátům ubytování vojenské úřady. Uchazeči jsou přidělováni ve skupinách po pěti různým examinátorům psychotechnické komise.

Psychotechnická zkouška sama je velice rozsáhlá; její podstatné složky jsou: Zkoušky prvního dne: zkouška inteligence, schopnosti hlasové a artikulační, zkouška reakční přizpůsobivosti, vyšetření fysiognomické a zkouška s vykonáváním rozkazů. Den druhý: opět výzkum inteligence, grafologická analýsa, další výzkum hlasu, výzkum papírní, zkouška reakční rychlosti, hlubší vystižení osobnosti zkoušencovy rozmluvou s psychologem, zkouška velení a vypracování písemných úkolů o různých tematech; zkoumání působením elektrického proudu, při čemž jest zkoušený zároveň filmován.

K uvedenému rozsahu zkoušky a jeho jednotlivým složkám třeba připomenout, že není statický, neměnný, nýbrž že se mění, zdokonaluje a prohlubuje podle získaných zkušeností metodologických.

Za přednost tohoto způsobu vyšetřování pokládám jednak dlouhou dobu jeho trvání, jednak ubytování zkoušenců ve vojenském prostředí; to umožňuje pozorovat je v rozmanitých situacích, připravené nebo překvapené, unavené nebo odpočínuté. Teprve jednotlivé a podrobné postřehy všech momentů v chování a jednání zkoušenců, jejich gesta a mimika, citové a volní projevy umožňují jistější poznání jejich charakteru a individuality.

Všimněme si podrobněji některých složek celkového vyšetřování.

Zkouška inteligence se koná písemně (obrázkové úkoly). Má prokázat kromě vědomostí a dovedností hlavně takové duševní schopnosti, které jsou nezbytné pro vojenské povolání.

Zvláštní význam má zkouška provádění řady rozkazů. Zkoušenec musí provést jednak samostatně, jednak podle rozkazu serií současných nebo po sobě následujících výkonů. Touto zkouškou se má zjistit hybná obratnost kandidátova, jeho pozornost, paměť a bystrost myšlení. Tak na příklad má zkoušený činit v určitých časových intervalech nějaké hlášení s přesným uvedením času, dále vhodit dopis do poštovní schránky, potom s torbou, puškou a přilbou uchopit provaz a přejít po úzké lávce nad prohlubní a při tom ovinout provaz kolem háků, umístěných po levé a pravé straně nad lávkou v různé výši a pevně jej natáhnout. Při provádění těchto výkonů mění zkoušející při vydávání rozkazů tón a spád hlasu a úmyslně

ostře kárá zkoušeného za drobné úchytky, aby se ukázalo, jakým dojmem to působí na zkoušence. — V jiném případě musí překonat vysokou překážku při plném zatížení.

Rovněž se klade důraz i na zkoušku velitelských schopností. Zkoušenec má k dispozici skupinu vojáků, s kterými má provést několik úkolů. Tak na příklad má jim vyložit určitý obraz a potom zjistit, zda mu každý správně porozuměl; nebo vojáci mají pod jeho vedením udělat z drátu věšák na šaty a p. Účelem tohoto výkonu je zjistit schopnost jasně a správně vyložit daný úkol.

Zkouškou hlasu se má zjistit síla a energie hlasu. Analýza hlasu je významná tím, že tón a rytmus řeči, tempo mluvení, znění a artikulace hlasu umožňují vyšetřujícímu psychologovi proniknout do citové a volní sféry zkoušence.

Konečně důležitá je rozmluva mezi kandidátem a k tomu určeným odborníkem. Tato rozmluva trvá téměř hodinu a má za účel zjistit povahové vlastnosti kandidátovy.

Pokud se týče charakteru zkoušek řadových vojáků Reichswehru, neliší se podstatně od zkoušek uchazečů o přijetí do vojenských akademií. Rozdíl jest jen v tom, že jsou kratší a jednodušší; to je pravděpodobně podmíněno množstvím případů a rázem kladených požadavků. K tomu se používá tak zvaných „zkoušek práce“, při nichž se vyžaduje rozřešení různých praktických úkolů. Ovšem i tu se při vyšetřování přihlíží k celkové osobnosti zkoušence.

Z toho, co bylo uvedeno, je vidět, že v Německu stojí vojenská psychotechnika již na pevných nohách a prokazuje armádě užitečné služby. Metodologické založení vyšetřování se vyznačuje uceleností, soustavností a co je nejdůležitější, že přes své určité zvláštnosti odpovídá nynějšímu stavu psychologické a psychotechnické vědy.

Japonská armáda.

O psychotechnice v japonské armádě si můžeme učinit představu z toho, že již roku 1924 byly zahájeny pokusné práce. Popud k tomu dal Psychologický ústav tokijské university spolu s městskou poradnou pro volbu povolání.

První psychotechnické zkoušky byly provedeny ve velkém měřítku. K tomu byla určena jedna gardová divise v plném složení všech hlavních zbraní a příslušných útvarů v počtu 6 tisíc mužů. Vyšetření se však nevztahovalo na poddůstojníky a důstojníky. — Testy, které sestavil a upravil Psychologický ústav university za spolupráce městské poradny, zasluhují pozornosti tím, že přihlíží nejen k povšechné inteligenci, ale i k řadě jednotlivých duševních schopností. Jsou to testy:

- 1) test úsudkový: vyhledávání správných odpovědí na otázky;
- 2) test pojmový: vyhledávání pojmů opačného významu;
- 3) test pozornosti: srovnávání dvou řad písmen a čísel;
- 4) test paměti: poznat z 50 jmen původně pozorovaných 25 jmen;
- 5) test počtářské dovednosti: spočítání krychlí;
- 6) test schopnosti učít se: nahradit určité značky jinými;
- 7) test prostorové obrazotvornosti: z geometrických obrázků vystříhat části určitých tvarů;
- 8) test ovládnutí pohybu: vést čáru mezi dvěma rovnoběžkami, vzdálenými od sebe 1 mm;
- 9) test rychlosti pohybů: škrtání šikmých čárek.

Testový soubor je zajímavý tím, že obsahuje vedle testů funkcí intelektuálních i úkoly psychomotorické, které nutno považovat za stejně důležitou složku duševní struktury, zejména u vojáka, a to proto, že se jimi projevuje vliv volní sféry individua (test 8 a 9). Proniknutí do volní sféry osobnosti je svrchovaně důležitý problém psychotechnický, ale zůstává otázkou, zda právě jen testovou methodou je uskutečnitelný.

Z práce profesora Jenjiro Avaji: „Army Mental Tests“ (v japonském časopise psycholog. z r. 1926), pojednávající o tomto výzkumu, vysvětá, že psychotechnické zkoušky mohou velmi přispět k řešení důležitých vojenských otázek.

Jednou z nich je na příklad otázka, jaké jsou inteligenční rozdíly u mužstva jednotlivých zbraní a útvarů. Výsledek výzkumu po této stránce dopadl takto:

Druh zbraně a služby	Aritmetický střed inteligence
Technické útvary: telegrafisté zákopníci železniční služba	+ 1.543
Letecké útvary: letci balonová služba	+ 1.147
Pěchota	+ 0.753
Vozatajstvo	— 0.470
Dělostřelectvo	— 1.650
Jezdectvo	— 2.215

Střední průměr inteligence jest označen n u l o u. Nejvyšší inteligenční úroveň technických útvarů vyplývá z toho, že do nich bývají zařazováni technicky kvalifikovaní a značně školení jednotlivci: Nápadný je nízký stupeň inteligence u dělostřelectva a zejména u jezdeckta, což nutno vysvětlit tím, že k těmto zbraním jsou branci přidělováni jediné podle měřítka fyzické zdatnosti. Tato skutečnost je v dělostřelectvu zřejmý ukaz nevitáný.¹⁾ Vědecké osvětlení otázky intelektuální hierarchie určitých vojenských útvarů, zvláště specialisovaných vojenských funkcí, je stále aktuální pro soudobou armádu.

Jiným, rovněž důležitým problémem, který může osvětlit psychotechnický výzkum ve vojsku, jest otázka, jaké jsou, nebo existují-li podstatné rozdíly v jednotlivých duševních schopnostech u mužstva různých zbraní a druhů služeb. I v této věci poskytuje zajímavé výsledky výzkum profesora J. Avaji. Výhodou testového souboru jím použitého bylo, že z výsledku testů bylo možno soudit na druh jednotlivých schopností vojáků. Ukázalo se, že takové rozdíly trvají.

Mužstvo pěchoty dosáhlo ve všech testech převážně průměrných výsledků, což by nasvědčovalo jakési všestrannosti nadání a dobré přizpůsobivosti.

¹⁾ Je zajímavé, platí-li zjištěná skutečnost jen pro japonskou armádu?

bivosti k různým druhům vojenských funkcí. Mužstvo jezdeckta dosáhlo výsledků o něco slabších než středních, ale vykazalo se nadprůměrným výkonem psychomotorickým v testu ovládnání pohybu, což by celkem dobře vystihovalo podstatnou vlastnost této zbraně. Vojíní telegrafních oddílů dosáhli vynikajících výsledků v testech rychlosti pohybu, prostorové obrazotvornosti, schopnosti učit se a v testu pozornosti, kdežto poněkud horšího výkonu dosáhli v testu ovládnání pohybu.

Musím ovšem v této věci připomenout, že je nutný další záměrný výzkum, kterým by se jednak zjistila přirozená podstata určitých schopností, jednak možnost anebo nemožnost jejich aktivisace a zesílení vykonáváním určitých prací vojáky, jak tomu je konečně i v jiných povoláních.

Konečně se výzkum profesora Avaji dotkl i jiné důležité otázky, a to problému působení vojenské výchovy a výcviku na inteligenční úroveň a vůbec na duševní vzrůst vojáků. Víme, že v přítomné době velení všech armád kulturních států klade velký důraz nejen na odborný vojenský výcvik a vojenskou výchovu mužstva, nýbrž i na rozšíření celkového duševního obzoru vojáků a vystříbení jejich rozumové pružnosti. V tomto směru se uplatňuje vojenská pedagogika.

Aby byly srozumitelné úvahy, plynoucí z vyšetření, nutno se zmínit o odstupňování jednotlivých kategorií presenčních vojáků v japonské armádě. Tyto kategorie jsou trojí, a to: II. stupeň, I. stupeň a vyšší řadoví vojáci.

Vojáci, konající první rok presenční službu, jsou vojáky II. stupně; vojíní v druhé služebním roce jsou vojíní I. stupně; z vojáků prvního stupně jsou jmenováni po určité době schopnější jednotlivci do kategorie vyšších řadových vojáků. Při srovnání průměrné inteligenční úrovně vojáků II. stupně s průměrnou společnou duševní úrovní vojáků I. stupně a vyšších řadových vojáků se ukázalo, že inteligenční průměr vojáků II. stupně byl o něco vyšší než společná průměrná inteligence vojinů I. stupně a vyšších řadových vojáků.

Tento zjev vysvětluje prof. Avaji částečně tím, že se v japonské armádě propouští určitý počet nejlepších vojáků domů předčasně z naléhavých osobních nebo rodinných důvodů; tím se ovšem snižuje průměrná inteligenční úroveň vojáků I. stupně a vyšších řadových vojáků. Ale hlavní důvod spatřuje v tom, že první rok presenční služby je věnován převážně pěstění rozumových schopností mužstva, kdežto v druhém roce služby převládá ostrý vojenský výcvik, který je příčinou snížení výsledku ve všech testech, vyjímajíc dva psychomotorické testy, ve kterých vojíní I. stupně a vyšší řadoví vojáci vykazovali výkony lepší než vojáci prvního ročníku.

Soudím, že tento závěr zasluhuje bedlivé úvahy, protože kdyby se potvrdil dalším ověřovacím výzkumem, bylo by třeba vyvozovat z toho řadu praktických pedagogických důsledků pro celkový proces nejlepší a nejracionálnější vojenské přípravy branců.
